

**АДВЕРБІАЛІЗАЦІЯ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ НАЗВ ТВАРИН:
СЕМАНТИКО-СИНКРЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ**
*Є. Б. Кісь, аспірантка кафедри української мови імені професора Івана Ковалика,
Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна)*

e-mail: kyelyzaveta97@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0602-5937>

У статті опрацьовано транспозицію іменників на позначення назв тварин у лексико-граматичний клас прислівника крізь призму теорії синкретизму. З урахуванням семантичного, морфологічного, синтаксичного критеріїв визначення частин мови виявлено функціональні омоніми іменник / прислівник, які поділено на синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні функціональні омоніми. Мета дослідження – схарактеризувати семантичні, морфологічні, синтаксичні зміни, що відбуваються в результаті транспозиції іменника на позначення назв тварин у прислівник та спричиняють утворення функціональних омонімів. Для реалізації мети та завдань наукової статті застосовуємо методики дистрибутивного та компонентного аналізу.

Виявлено, що в клас прислівника переходять іменники у формі орудного відмінка однини на позначення родових та видових назв тварин. Адвербіалізовані прислівники втратили парадигму відмінювання, морфологічні категорії іменника, здатність виконувати певні синтаксичні функції, змінили категорійне значення з предметності на ознаковість. Крім того, простежено, які семантичні зміни відбуваються в омонімах, як розвивається багатозначність прислівників. У похідних словах виокремлено семи уподібнення за зовнішніми та внутрішніми ознаками, чому сприяє метафоричне перенесення семантики вихідних слів.

З'ясовано, що на синхронному етапі адвербіалізація іменників демонструє динамічні зрушення в межах лексико-граматичних класів, які вважаємо позитивними, бо вони зумовлюють розвиток мови.

Ключові слова: іменник, прислівник, транспозиція, адвербіалізація, міжчастиномовні омоніми, функціональні омоніми, синкретизм, ГРАК.

Актуальність. Прислівник – лексико-граматичний клас слів, що виник на ґрунті інших частин мови. З погляду часу входження тої чи тої частини мови до прислівника розрізняємо різні ступені адвербіалізації аналізованої одиниці. Наприклад, слова *згори, вночі, навесні* та подібні пов'язані з діяхронними змінами, відрізняються написанням від співвідносних прийменниково-іменникових сполук, тому «деривати такого типу не вступають у відношення міжчастиномовної омонімії з однозвучними іменниковими словоформами» [3, с. 27], і відповідно до цього у встановленні частиномовного статусу таких слів не виникає труднощів.

У пропонованому дослідженні беремо до уваги функціональні омонімні пари іменник / прислівник, що їх на синхронному етапі розвитку мови сприймають як етимологічно споріднені слова, пов'язані явищем синкретизму, що ускладнює їх зарахування до лексико-граматичного класу іменника чи прислівника. Простежуємо шляхи переходу іменника в прислівник та ті зміни, які при цьому відбуваються.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процеси адвербіалізації іменників вважаємо такими, що закорінені в сучасній українській літературній мові, чому першочергово сприяє здатність іменника у відмінковій формі орудного відмінка перебувати в синтаксичній функції обставини. Тому численні переходи іменників у клас прислівників ставали об'єктом окремих мовознавчих досліджень. Особливості адвербіалізації іменників вивчав Й. Ф. Андерш [1], відіменникові прислівники з порівняльним значенням опрацьовувала Т. І. Ніколашина [7], похідні прислівники від іменників у формі орудного безприйменникового відмінка – І. О. Мариненко [6], початковий (синтаксичний) ступінь транспозиції – А. Ю. Габай [3], в аспекті функціональної омонімії – Н. М. Глібчук [3], діалектні відсубстантивні прислівники – Г. І. Гримашевич [5] та ін. Незважаючи на значні напрацювання українських мовознавців,

виникає потреба висвітлити транспозиційні зміни в розрізі функціональних омопар іменник / прислівник.

Мета статті – схарактеризувати семантичні, морфологічні, синтаксичні зміни, що відбуваються в результаті транспозиції іменників на позначення назв тварин у прислівники та спричиняють утворення функціональних омонімів.

Мета передбачає реалізацію таких **завдань**: 1) виявити функціональні омопари іменник / прислівник; 2) поділити засвідчені одиниці на синкретично-диференційовані, синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні функціональні омоніми; 3) описати шляхи переходу іменника в прислівник та основні відмінності з погляду частиномовних критеріїв.

Матеріали й методи дослідження. Джерельним підґрунтям розвідки є контексти, виявлені в Генеральному регіонально анотованому корпусі української мови (ГРАК). Для опрацювання функціональних омопар іменник / прислівник послуговуємося методиками дистрибутивного та компонентного аналізу, які є складниками структурного методу.

Результати дослідження та їх обговорення. Адвербіалізація як один із шляхів поповнення лексико-граматичного класу прислівника спричинює виникнення міжчастиномовної омонімії. Різновидом міжчастиномовних омонімів є функціональні омоніми – «однакові за звучанням етимологічно споріднені слова чи окремі форми слів, що належать до різних частин мови» [4, с. 9]. За Н. М. Глібчук та У. Б. Добосевич, функціональні омоніми поділено на синкретично-диференційовані, синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні [4, с. 9–11]. Зауважимо: у дослідженні транспозиції іменника в прислівник основна відмінність між цими омонімами полягає в тому, що синкретично-диференційовані зафіксовані в словниках без омонімних індексів, у синкретично-недиференційованих в одній словниковій статті подано ремарку «у значенні прислівника», а синкретично-потенційні представлені численними контекстами без фіксації в словниках.

Серед адвербіалізованих іменників на позначення назв тварин виявлено синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні омонімні пари. Похідні одиниці визначають як порівняльно-уподібнювальні прислівники, а «в основі їх значення лежить метафоричне переосмислення за зовнішніми ознаками та внутрішніми властивостями тварин, птахів» [8, с. 632], вони «виражають образну характеристику дії, процесу, стану через вказівку на подібність» [2, с. 70]. Зазнають транспозиції як іменники на позначення родових назв тварин, так й іменники на позначення видових назв тварин.

Синкретично-потенційні функціональні омопари іменник / прислівник із семою уподібнення (на позначення родових назв тварин):

Звіриню́¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Збірн. Дикі, зазвичай хижі, тварини [4, с. 195]: *З чортами зналися, з дикою звіриною* (Р. Радутний «І жили вони довго»).

Звіриню́² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. 1. Як звірина, видаючи потужні звуки [4, с. 195]: *Був такий несамовито страшний з цим сміхом на устах і з ножем у руці, що Ухова відскочила від нього, завила звіриною і повалилася ничком на ліжко* (Ольга Мак «Чудасій»). 2. Із негативними почуттями чи намірами [4, с. 195]: *Найманець звіриною глянув на полоненого* [4, с. 195].

Звіром¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Дика, звичайно хижа, тварина [4, с. 195]: *Отже, страх перед звіром малої дитини пояснюється тим, що її прапрадід був колись розірваний цим звіром?* (М. Масютко «Химера»).

Звіром² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. 1. Як звір, налітаючи з усіх боків, видаючи потужні звуки [4, с. 196]: *Хочеш у бокс? Там звіром завиєш* (Олесь Бердник «Камертон Дажбога»). 2. Із негативними почуттями чи намірами [4, с. 196]: *А тепер ти на мене звіром зиркаєш* (В. Рутківський «Джури козака Швайки»).

Звірюкою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р., ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Дика, звичайно хижа, тварина [4, с. 196]: *Згромаджені бояри гляділи то радісно на малі медведята, то зо страхом на вбиту медведицю, обзирали рани і подивляли силу і смілість Мирослави, що могла вдатися в боротьбу з такою страшною звірюкою* (І. Франко «Захар Беркут»).

Звірюкою² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. 1. Як звірюка, видаючи потужні звуки [4, с. 196]: *Він прислухався, як вітер змінює тони, неначе юрба голодних вовків: то свистів, то шипів гадиною, то вив звірюкою, то, зібравши всі сили, гув так, неначе силкувався перекинути дім* (Іван Нечуй-Левицький «Хмари»). 2. Із негативними почуттями чи намірами [4, с. 196]: *Гість питає, нащо його запрошували! Ну, звісно, не на те, щоб ви звірюкою на всіх дивилися!* (А. Кащенко «Зоря нового часу»).

Пта́хом¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крила [9, т. 8, с. 378]: *Я все ішов з птахом на плечі* (В. Бичко «Лісова перепустка»).

Пта́хом² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як птах: *Раніше здавалося, що як тільки вирвуся за колючі огорожі, птахом полечу додому* (М. Андрусак «Брати Вогню»).

Пта́хою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крила [9, т. 8, с. 378]. *Я почала спостерігати за птахою, яка згорнулася й понурила голову, немов збиралася спати* (Л. Пономаренко «Синє яблуко для Ілонки : збірка»).

Пта́хою² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як птаха: *А Марфа біжить на роботу, птахою летить, щоб дов'язати до вечора свої шість кіп...* (Гр. Тютюнник «Три зозулі з поклоном»).

Пта́шкою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Зменш.-пестл. Хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крила [9, т. 8, с. 378]: *Просто стежив за вами і пташкою, а підійти боявся* (А. Кокотюха «Таємниця підводного човна»).

Пта́шкою² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як пташка: *Вона пташкою випорхнула з обіймів козака і, тремтячи всім тілом, побігла у намет* (А. Кащенко «У запалі боротьби»).

Опрацьовано 6 синкретично-потенційних омопар іменник / прислівник, у яких зазнають транспозиції іменники на позначення родових назв тварин. У семантиці прислівників *звіриною*, *звіром*, *звірюкою* першочергово закладено уподібнення за зовнішніми ознаками, після того з плином часу такі похідні слова розширюють своє семантичне наповнення, у результаті чого з першого прислівникового значення розвивається друге, у якому вже закладено уподібнення за внутрішніми ознаками. Натомість в адвербіалізованих іменниках *птахом*, *птахою*, *пташкою* виявлено лише одне значення, в основі якого спостерігаємо уподібнення за зовнішніми ознаками.

Синкретично-недиференційовані омопари іменник / прислівник із семою уподібнення (на позначення видових назв тварин):

Гадю́кою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). 1. Перен. Зовнішня форма предметів, явищ, що нагадує гадюку [4, с. 123]: *Він ішов, і дорога виповзала з-під піддошов жовтогарячою гадюкою* (Олесь Ульяненко «Софія»). 2. Перен., зневажл. Про злу, підступну людину [4, с. 123]: *Сама ж Валентина була в тому гадючнику, який сентиментально іменується товариством друзів юності, найбільшою гадюкою...* (Є. Кононенко «Празька химера»).

Гадюкою² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний.

1. Як гадюка, утворюючи зигзаги, кільця [4, с. 123]: *Через годину полковники виїхали на шлях, що гадюкою покрутився у лісі, і спинили коней* (А. Кащенко «У запалі боротьби»).
2. Викликаючи негативні відчуття, емоції [4, с. 123]: *І страх гадюкою звивався по серці* (Ю. Мушкетик «Крапля крові»).

У синкретично-недиференційованій омопарі *гадюкою* іменник / прислівник спостерігаємо, що на основі окремих значень іменників розвиваються окремі значення прислівників: іменникова семантика зовнішньої характеристики переходить у прислівникову сему зовнішнього уподібнення, а іменникове значення внутрішньої характеристики – у прислівникову сему внутрішнього уподібнення.

Їжаком¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). 1. Невелика тварина ссавець, спина й боки якої вкриті твердими голками [4, с. 216]: *Ось Муза знайомиться з їжаком, якого я одомашнив, щовечора напуваючи молоком* (В. Дрозд «Музей живого письменника»). 2. Перен., розм. Коротко підстрижене волосся, що стирчить [4, с. 216]: *Волосся в нього, що на черепі, що на обличчі, відростло рівним темним їжаком* (Ю. Логвин «Танці шайтана»).

Їжаком² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний. 1. Настовбурчено (про волосся, шерсть і т. ін.) [4, с. 216]: *– І в професора настовбурчилися їжаком сиві брови* (Степан Федорівський «Молоді паростки»). 2. Перен. Вороже, недовірливо (про ставлення до когось, чого-небудь) [4, с. 216]: *В голові лють їжаком качалася* (Люко Дашвар «Биті є. Макс»). 3. Перен. Тривожно, неспокійно (про внутрішній стан людини) [4, с. 216]: *Зібгався їжаком та й трусується, мов цуценя закинуте* (С. Пилипенко «Банда»).

В омопарі *їжаком* переносне іменникове значення переходить у прислівникове із семою зовнішнього уподібнення. Крім того, на основі першого іменникового значення із зовнішніми характеристиками розвиваються два прислівникові значення з уподібненням до внутрішнього стану.

Синкретично-потенційні омопари іменник / прислівник із семою уподібнення (на позначення видових назв тварин):

Вовком¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Хижак родини собачих, звичайно сірої масті [4, с. 104]: *Іван кинувся за вовком, але той поза лозняками пустився через пагорб навтьоки* (Андрій Химко «Засвіти»).

Вовком² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. 1. Як вовк, хижо, люто, жадібно [4, с. 104]: *Я всього себе віддав роботі. Кидався вовком на всі замовлення, які потрібно було виконати* (М. Хіміч «Байстрючка»). 2. Із негативними почуттями чи намірами [4, с. 104]: *Підкова люто позирав на нього, дихав вовком, плювався* (Олесь Бердник «Дике поле»).

Вороном¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Великий хижий птах із блискучим чорно-сірим пір'ям, що живе подалі від осель (переважно в лісі) [4, с. 109]: *І коли побачив такого, стояв кілька хвилин, милуючись і снігом, і вороном* (В. Лис «Місяць, обмитий дощем»).

Вороном² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. Подібно до ворона [4, с. 109]: *Різко повернувся – чорна тінь вороном метнулася від нього* (В. Шевчук «Сповідь»).

Вужем¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Неотруйна змія середнього розміру, що має жовті плями з обох боків голови [4, с. 119]: *Я так за селом своїм скучила! І за коровою, навіть за вужем, я його вже не боюся* (М. Нестерчук «Блакитна сарна»).

Вужем² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. Вигинаючись, звиваючись подібно до вужа [4, с. 120]: *У хату вужем прослизнула худа Галька* (А. Нікуліна «Завірюха»).

Змійкою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). 1. Зменш. Плазун із видовженим тілом, укритим лускою [4, с. 203]: *Однією змійкою можна нагодувати трьох-чотирьох людей* (Онлайн-ЗМІ «Zaxid.net»). 2. Перен. Спосіб відчуття негативних емоцій [4, с. 203]: *А лячно було від того, що батько заборонив їй ходити до Архипа додому, бо темна неприязнь до парубка здійснювалась невидимою чорною змійкою при будь-якій згадці про нього* (М. Бутченко «Місто надій»).

Змійкою² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний. 1. Як змійка, утворюючи зигзаги [4, с. 203]: *Змійкою зивалася до міста дорога* (В. Лис «Маска»). 2. Перен. Спричинюючи негативні відчуття, емоції [4, с. 203]: *Усмішки змійкою проповзли по обличчях присутніх* (Дарія Ярославська «Папороть не цвіте»).

Зозулею¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Корисний перелітний птах-самка з світло- чи бурувато-сірим оперенням [9, т. 3, с. 678]: *І йому пригадується, як десь отут стояв він босоногим семикласником з русокою Наталочкою, з завмиранням серця лічив подаровані зозулею роки* (Ю. Мушкетик «Крапля крові»).

Зозулею² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Перен. Означальний. Як зозуля: *То кував зозулею, та так, що аж старий Сірко вийшов з хати, здивований* (Іван Багряний «Тигролови»).

Ластівкою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Перелітний птах ряду горобцеподібних з вузькими гострими крилами, стрімкий у льоті [9, т. 4, с. 452]: *Кузьма ображено засопів, прикрив повіки, все ж через вузькі щілинки стежачи за ластівкою* (В. Ганоцький «Поцілунок роси : збірка»).

Ластівкою² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний. Як ластівка, стрімко: *Ластівкою вилинула з хати стара Нечайха назустріч синові* (А. Кашенко «Славні побратими»).

Метеликом¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Комаха ряду метеликів [9, т. 4, с. 687]: *На одному з привалів відійшла з галявини у хащі на кілька кроків, а там захопилася гігантським барвистим метеликом* (Олесь Бердник «Вогнесміх»).

Метеликом² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як метелик: *Ксеня метеликом пурхалаінавколо гостей, однак розмова не клеїлася* (М. Гримич «Магдалинка»).

Сóколом¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Хижий птах родини соколиних з міцним гачкуватим дзьобом, кривими кігтями і довгими гострими крильми [4, с. 473]: *Став би я ясним соколом та полетів у небо чистее, а чи бистрим вовком, чи рибою, але ж не підуть від того вороги з землі рідної* (В. Рубан «Бережа»).

Сóколом² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як сокіл, стрімко, упевнено [4, с. 473]: *Чорнявий отаман насунив густі брови, соколом глянув на зніяковілого Михайлика* (М. Пригара «Михайлик – джура козацький»).

Соловѳйком¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Маленький перелітний корисний птах родини горобиних із сірим оперенням, самець якого чудово співає, особливо в період гніздування [9, т. 9, с. 445]: *І полились музичні фрази, уривки мелодії, які за тим відтворював Федько. Це було щось подібне до змагання з соловѳйком у лісі* (Ф. Зіньковський «У музиканта»).

Соловѳйком² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як соловей, співучо: *Пливли й співали... Катерина теж була з ними й заходилася соловѳйком* (Іван Багряний «Сад Гетсиманський»).

Чайкою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Морський водоплавний птах родини сивкових [9, т. 11, с. 264]: ...а яструб женеться за **чайкою**, а чайка ловить у морі кефаль! (І. Білик «Не дратуйте грифонів»).

Чайкою² – прислівник, ознаковість (як?). Незмінюваний. Означальний. Як чайка: ...і то було чути дзвінкий голос Сашка, що **чайкою** злітав над хвилею інших голосів хору (В. Нестайко «Тореадори з Васюківки»).

Шулікою¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Великий хижий птах родини яструбиних з довгими крилами і загнутим дзьобом; коршак [4, с. 589]: Сором козакові тремтіти перед нею. Ми не діти і не курчата перед **шулікою** (З. Тулуб «Людолови»).

Шулікою² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний. 1. Раптово [4, с. 589]: А смерть напосілась **шулікою** (Іван Багряний «Людина біжить над прірвою»). 2. Хижо [4, с. 589]: Підвівся, зиркнув на Єву-Марію **шулікою**, пішов до дверей (Люко Дашвар «Биті є. Макс»).

Яструбом¹ – іменник, предметність. Вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки в граматичному значенні роду (ч. р.), числа (одн.), відмінка (орудн.). Хижий птах з коротким гачкуватим дзьобом, гострими загнутими пазурами, що водиться в лісах різних частин світу [4, с. 609]: Швидко повернулися бійці, перелякані всі, наче курчата під **яструбом** (В. Івченко «Одного разу на Дикому Сході»).

Яструбом² – прислівник, ознаковість (як?, яким способом?). Незмінюваний. Означальний. Хижо [4, с. 609]: Гляне **яструбом** – серце завмирає від страху (А. Шиян «Гроза»).

У семантиці більшості адвербіалізованих іменників (*вороном, вужем, зозулею, ластівкою, метеликом, соколом, соловейком, чайкою, яструбом*) виявлено метафоричне уподібнення за зовнішніми ознаками. Вторинний прислівник *вовком* на основі першого значення із зовнішнім уподібненням розвиває похідне значення з уподібненням внутрішнім ознакам, натомість у прислівнику *шулікою* виокремлюємо два значення тільки із зовнішнім уподібненням. А, наприклад, відмінні значення прислівника *змійкою* (уподібнення за зовнішніми та внутрішніми ознаками) виникли від окремих значень відповідного іменника.

Висновки й перспективи. Дослідивши адвербіалізацію іменників на позначення назв тварин, ми зафіксували 20 омопар іменник / прислівник. Виявлені одиниці розподілено на синкретично-недиференційовані функціональні омоніми (репрезентують групу видових назв тварин) та синкретично-потенційні функціональні омоніми (представлені групами родових та видових назв тварин).

В аналізованих омопарах виокремлюємо семи уподібнення, що переконує в синкретичній природі похідних прислівників, виявлених і на рівні семантики. Транспозиція іменників на позначення назв тварин у лексико-граматичний клас прислівника ґрунтований на метафоричному перенесенні за зовнішніми чи внутрішніми ознаками. Простежуємо кілька шляхів перенесення іменникових значень у прислівникові: 1) іменникове значення слова переходить у прислівникове на основі перенесення за зовнішніми ознаками (*птахом, птахою, пташкою, вороном, вужем, зозулею, ластівкою, метеликом, соколом, соловейком, чайкою, шулікою, яструбом*); 2) першочергово іменникове значення слова переходить у прислівникове на основі перенесення за зовнішніми ознаками, а тоді формується друге значення, основою якого є вже перенесення за внутрішніми ознаками (*звіриною, звіром, звірюкою, вовком*); 3) окремі значення багатозначного іменника реалізовані в різних прислівникових значеннях, що виникли за зовнішнім та внутрішнім уподібненням (*гадюкою, змійкою, їжаком*).

Зауважимо, що адвербіалізувалися іменники у формі орудного відмінка однини. Відірвавшись від парадигми відмінювання, вони втратили здатність узгоджуватися з прикметниками, займенниками, числівниками, вживані лише у функції обставини та рідше неузгодженого означення, тоді як іменник міг виконувати функцію будь-якого члена речення. Крім того, у результаті транспозиції категорійне значення предметності змінюється на адвербіальність.

Отже, процеси адвербіалізації іменників демонструють динамічні зміни в межах лексико-граматичних класів. Перспективними вважаємо дослідження, спрямовані на виявлення нових функціональних омонімів, а також опрацювання адвербіалізованих іменників у складі фразеологізмів.

Список використаної літератури

1. Андерш Й. Ф. Особливості адвербіалізації іменників. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 3–6.
2. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. 232 с.
3. Глібчук Н. М. Адвербіалізація іменників як один із шляхів виникнення міжчастиномовних омонімів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2012. Вип. 57. С. 26–36.
4. Глібчук Н. М., Добосевич У. Б. Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови. Львів: Априорі, 2016. 638 с.
5. Гримашевич Г. І. Відсубстантивні адвербіативи у формі орудного відмінка в українських діалектах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 139–146.
6. Мариненко І. О. Відсубстантивні адвербіативи у формі орудного безприменникового в українській мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: 2005. Вип. 59. С. 118–127.
7. Ніколашина Т. І. Порівняльно-уподібнювальні прислівники синтаксичного ступеня адвербіалізації у сучасній українській літературній мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. Вип. 31. С. 118–120
8. Ніколашина Т. І. Функціонально-семантичне поле порівняння в трилогії «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст.* 2009. Вип. XXI. С. 627–634.
9. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Список використаних джерел

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна. 2017–2024. URL: <http://uacorus.org>.

References

1. Andersh, Y. F. (1999) Osoblyvosti adverbializatsii imennykiv [Features of adverbialization of nouns]. In: *Movoznavstvo [Linguistics]*, 1, 3–6 (in Ukr.).
2. Gabay, A. Yu. (2004) Sintaksichna prislivnikova transpozitsiya v suchasniy ukrayinskiy literaturniy movi [Syntactic adverbial transposition in the modern Ukrainian language]: monografiya. Kyiv: Vyd. dim Dmytra Burago (in Ukr.).
3. Hlibchuk, N. M. (2012) Adverbializatsiia imennykiv yak odyin iz shliakhiv vynyknennia mizhchastynomovnykh omonimiv [Adverbialisation as one of the ways of development of lexico-grammatical homonyms]. In: *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna [Visnyk of Lviv University. Series Philology]*, 57, 26–36 (in Ukr.).
4. Hlibchuk, N. M. & Dobosevich U. B. (2016) Slovyk mizhchastynomovnykh omonimiv suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Dictionary of lexico-grammatical homonymy of the modern Ukrainian language]. Lviv: Apriori, 638 (in Ukr.).
5. Hrymashevych, H. I. (2013) Vidsubstantyvni adverbiatyvy u formi orudnoho vidminka v ukrainskykh dialektakh [Vidsubstantyvni adverbialives in form of aninstrumental case in Ukrainian dialects]. In: *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu [Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University]*, 9, 139–146 (in Ukr.).
6. Marynenko, I. O. (2005) Vidsubstantyvni adverbiatyvy u formi orudnoho bezprymennykovoho v ukrainskii movi [Vidsubstantyvni adverbialives in form of aninstrumental case in Ukrainian language]. In: *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo) [Proceedings. Series: Philological sciences (linguistics)]*. Kirovohrad, 59, 118–127 (in Ukr.).
7. Nikolashyna, T. I. (2001) Porivnialno-upodobniuvalni pryslivnyky syntaktychnoho stupenia adverbializatsii u suchasniy ukrainskii literaturniy movi [Comparative adverbs of the syntactic degree of adverbialization in the modern Ukrainian language.]. In: *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo) [Proceedings. Series: Philological sciences (linguistics)]*. Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka, 31, 118–120 (in Ukr.).
8. Nikolashyna, T. I. (2009) Funktsionalno-semantychne pole porivniannia v trylohii “Toreadory z Vasivukivky” V. Nestaika [Functional-semantic field of comparison in the trilogy “Toreadors from Vasyukivka” by V. Nestaiko]. In: *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Serii: Lihvistyka i literaturoznavstvo [Actual issues of Slavic philology. Series: Linguistics and literary studies]*: mizhvuz. zb. nauk. st. XXI, 627–634 (in Ukr.).

Sources of illustrative material

1. Generalnyi regionalno anotovanyi korpus ukrayinskoyi movy (GRAC) (2017–2024) [GRAC: General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian] / M. Shvedova, R. Fon Valdenfels, S. Yarigin, A. Risin, V. Starco, T. Nikolaenko ta in. Kyiv, Lviv, Ena. URL: <http://uacorus.org>. [in Ukr.].

**ADVERBIALISATION OF NOUNS FOR DENOTING ANIMAL NAMES:
SEMANTIC-SYNCRETIC PARAMETERS**

*Yelyzaveta Kis, Postgraduate Student at the Ivan Kovalyk Department of the Ukrainian Language,
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine)*

e-mail: kyelyzaveta97@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0602-5937>

Abstract. Introduction. *The article deals with the transposition of nouns denoting animal names into the lexical-grammatical class of adverbs through the prism of the theory of syncretism, which results in certain difficulties in determining the part-of-speech status. Taking into account the semantic, morphological, and syntactic criteria for defining parts of speech, the functional homonyms of nouns / adverbs have been identified and categorized as syncretically undifferentiated and syncretically potential functional homonyms.*

The purpose. *The study aims to characterize the semantic, morphological, and syntactic changes that occur as a result of the transposition of nouns representing animal names into the category of adverbs, leading to the formation of functional homonyms.*

The methods. *General scientific and linguistic methods are employed to achieve the research goal. The structural method predominates, incorporating techniques of distributional and componential analysis. Data are sourced from contexts identified in the General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian (GRAC).*

Main results of the study. *It has been observed that nouns in the instrumental case singular transition into the adverb category to denote both generic and specific animal names. Adverbialized adverbs have detached from the declension paradigm, lost the morphological categories of nouns, restricted the ability to perform certain syntactic functions, and shifted their categorial meaning from objectness to attributiveness.*

Originality. *The semantic changes occurring in noun / adverb homonymic pairs are traced, as well as the development of adverb polysemy. Some assimilations are identified in derived words based on external and internal characteristics, facilitated by the metaphorical transfer of the semantics of original words. Drawing on the phenomenon of syncretism, several ways of transferring noun meanings to adverbs are delineated: 1) the noun meaning of a word transitions to an adverbial one based on external similarities; 2) primarily, the noun meaning of a word transitions to an adverbial one based on external similarities, and then a second meaning is formed, rooted in internal similarities; 3) certain meanings of a polysemous noun are manifested in various adverbial meanings with external and internal assimilation.*

Conclusions and specific suggestions of the author. *It has been elucidated that during the synchronous stage, the adverbialization of nouns demonstrates dynamic shifts within lexical-grammatical classes. Despite difficulties in distinguishing functional homonyms, their formation is considered to be positive as it contributes to language development. Research on identifying new functional homonyms is promising.*

Key words: *noun, adverb, transposition, adverbialisation, lexico-grammatical homonymy, functional homonymy, syncretism, GRAC.*

Надійшла до редакції: 08.02.24.

Прийнято до друку: 27.04.24